

Lech Marchlewski

Muzeum Niepodległości w Warszawie

Narodowe Czytanie powieści Elizy Orzeszkowej *Nad Niemnem* w Muzeum Niepodległości w Warszawie

Polska akcja społeczna Narodowe Czytanie, propagująca znajomość literatury narodowej, której wybrane dzieła są czytane publicznie w wyznaczonym dla wszystkich terminie, zainicjowana została w 2012 roku przez kancelarię ówczesnego Prezydenta RP Bronisława Komorowskiego. Pierwszym dziełem, które wybrano do ogólnospołecznej lektury była epopeja narodowa Adama Mickiewicza *Pan Tadeusz*. Pierwsze Narodowe Czytanie odbyło się 8 września 2012 roku.

W kolejnych latach czytano m.in. w 2014 roku *Trylogię* Henryka Sienkiewicza, w 2015 roku *Lalkę* Bolesława Prusa, w 2017 roku *Wesele* Stanisława Wyspiańskiego, w 2018 roku *Przedwiośnie* Stefana Żeromskiego, w 2020 roku *Balladynę* Juliusza Słowackiego i w 2021 roku *Moralność pani Dulskiej* Gabrieli Zapolskiej.

W 2023 roku do Narodowego Czytania kancelaria Prezydenta RP – Andrzeja Dudy zaproponowała powieść Elizy Orzeszkowej *Nad Niemnem*. W liście zachęcającym do lektury tego dzieła prezydent Andrzej Duda podkreślił:

To nastrojowa książka, napisana barwnym językiem, a zarazem donośna i sugestywna w swoim patriotycznym przesłaniu. Spotkajmy się z rodzinami Bohatyrowiczów, Korczyńskich i innymi postaciami, wysłuchajmy ich rozmów o Polsce, ale też tych codziennych pogawędek „przy polskim stole”. Odkryjmy na nowo atmosferę tego dzieła, bogatą nadniemeńską przyrodę, wspaniałe pejzaże i krajobrazy. Przypomnijmy wreszcie ważne dziedzictwo Powstania Styczniowego, które powraca we wspomnieniach bohaterów i legendzie jako symbol i fundament narodowej pamięci.

Nad Niemnem jest najbardziej znaną powieścią Elizy Orzeszkowej. Utwór powstawał w latach 1886–1887, a w wydaniu książkowym ukazał się w 1888 roku. Ze względu na barwne opisy, wyrazistych bohaterów i odwołania historyczne dzieło porównywano do Mickiewiczowskiego *Pana Tadeusza*. Żadna inna książka pisarki nie została tak entuzjastycznie przyjęta przez recenzentów. *Nad Niemnem* cieszyło się także popularnością i uznaniem kolejnych pokoleń czytelników. W Drugiej Rzeczypospolitej ekranizację książki ukończono w 1939 roku, ale obraz zaginął w czasie II wojny światowej. Kolejny film w reżyserii Zbigniewa Kuźmińskiego nakręcono w 1987 roku. *Nad Niemnem* to jeden najważniejszych utworów literatury polskiej podejmujący tematykę Powstania Styczniowego, którego 160-lecie obchodzone było w 2023 roku. Muzeum Niepodległości w Warszawie, które od kilku lat bierze udział w akcji Narodowego Czytania i tym razem przystąpiło do niej w dniu 9 września 2023 roku. Uczestnikami zbiorowego czytania fragmentów powieści byli pracownicy Muzeum z Działu Edukacji, Działu Historii i Badań Naukowych oraz słuchaczki Akademii Seniora działającej przy Muzeum:

- Teresa Kołakowska jako narrator,
- Magda Bilińska jako Emilia Korczyńska,
- Justyna Wyszynska jako Justyna Orzelska,
- Krzysztof Bąkała jako Anzelm Bohatyrowicz, Bolesław Kirło i Witold Korczyński,
- Lech Marchlewski jako Zygmunt Korczyński i Benedykt Korczyński,
- Dwie słuchaczki Akademii Seniora jako: Klotylda Korczyńska, Marta Korczyńska, Leonia Korczyńska.

Przy pracy nad tą powieścią skupiliśmy się na czytaniu wybranych dialogów – z podziałem na role – między głównymi bohaterami powieści.

Mieliśmy zatem rozmowę w altanie dziedzica Korczyzna – Benedykta Korczyńskiego z jego żoną Emilią Korczyńską. Kolejną scenkę rodzajową utworzyli: Justyna Orzelska i Zygmunt Korczyński, który w pełnych uniesienia słowach próbował wrócić do swej dawnej miłości, pomimo zdecydowanego oporu panny Justyny.

Usłyszeliśmy też sentymentalną rozmowę Marty Korczyńskiej z Justyną Orzelską, w której stara panna wraca do swej niespełnionej,

straconej miłości do Anzelma Bohatyrowicza. Kolejnym fragmentem powieści była dramatyczny w swej wymowie dialog między małżonkami: Zygmuntem Korczyńskim i Klotyldą. Mogliśmy także poznać piękną historię Jana i Cecylii snutą w barwnej opowieści przez Anzelma Bohatyrowicza.

Finałem tych rozmów była dynamiczna, zbiorowa scena w salonie korczyńskiego dworu, kiedy to Justyna Orzelska odrzuca ofertę matrymonialną Teofila Różyca, wzbudzając zdumienie i oburzenie licznie zgromadzonych domowników i gości. Przeczytany został także obszerny fragment, obrazujący opis nadniemeńskiej przyrody.

Po zakończeniu uczestnicy Narodowego Czytania, w którego przebieg zaangażowali się bez reszty, postanowili kontynuować dobrze rozpoczętą współpracę aktorską i inscenizacyjną w jakiejś bardziej rozwiniętej formie, być może – teatru muzealnego.

Lech Marchlewski